

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL ANUAL :
În țară . . . 10 lei
În străinătate 12 »

Un scriitor pentru popor: J. Pop Reteganul

În satul Reteg, din Ținutul Bistriței ardeline, sat în care acum aproape șase sute de ani aș cirmuit dregătorii lui Petru Rareș, Domn al Moldovei, și asupra căruia s'aș întins drepturile cetății Ciceului, pe care Ștefan-cel-Mare a căpătat-o de la Mateiaș Corvinul rege al Ungariei, — a murit acum cîteva zile Ioan Pop Reteganul, adecă Ioan fiul lui Pop din Reteg. Pe la noi nu s'aș prea auzit de dinsul, cu toate că *Noua Revistă Romîna* a tipărit în vremuri cîte o schiță din ale lui. Odată chiar numele lui, care se părea ciudat într'o țară unde poreclele grecești și bulgărești aș un oarecare gust ales aristocratic, a fost luat în batjocură de un scriitor al cărui spirit se arată, din fericire, de cele mai multe ori altfel. În Ardeal însă, el era printre cei mai cunoscuți, mai căutați și mai iubiți.

Să nu se creadă pentru aceasta că Ion Reteganul a avut o «viață literară», că dădea interviewuri la gazetă, că avea teorii artistice, că incerca să creeze o școală, că rîvnia la demnități academice și la venituri potrivite cu talentul ce avea, că se uita cu ură la aceia cari lucraș în ogorul de lingă al lui, că-i acoperia cu batjocuri ca să-i smomească de la munca lor. Nu, fecior de țeran, «venit pe lume la patru ani după ștergerea iobăgiei», cum scrie însuși, ca ușurat de o grea povară, el n'a călătorit în copilărie la școlii mai înnalte decit cea din Năsăud, centrul cel mare romănesc al acelor locuri, și preparandiile pentru învățătorii din Gherla și Deva. S'a întors ca să învețe copiii satului său de naștere, ceia ce a făcut până la vrista de patruzeci de ani. Apoi ieși la pensie, ca «biet dascăl sărac, care trăiește din mica pensie de 26 coroane lunare, cu șapte membri», spunea el într'o scrisoare. A mai trăit zece ani acolo, trecînd abia de vrista de cincizeci de ani. O viață mai smerită și mai tăcută decit aceasta, nu se poate închipui.

Scriitor nu l-a făcut ambiția — căci, zice el, «în mine fudulia nu s'a putut nădăjdui: am fost pururea mult mai ocupat decit să mă

gîndesc la fudulii», nici lăcomia de bani, căci a trăit toate zilele lui în acea sărăcie grea pe care ni-a arătat-o mai sus, tot el, în același grai moale și supus ca al poporului său întreg; l-a făcut scriitor destăinuirea ce a primit încă din cea mai fragedă copilărie despre frumusețile de închipuire pe care le păstrează în sufletele lor întunecate cei mulți și umiliți din acest neam. Școală de gîndit, simțit și scris, facultate de litere și «cerc literar», i-au fost lui pe rînd căsuțele Retegului, unde meșterii spuneau povești. «Cînd eram încă mic — și până mă înstrăinau de acasă, veniau la noi în serile de iarnă vecini, prietenii de ai tatii, și stau în «povești» pînă acolo ce trebuia dat de cină la vite. Îi auziam deci cum puneau la cale trebile economiei, cum pîrîndau prețul vitelor, al bucatelor, al lemnelor, umblarea vremii ș. a. Apoi, cînd prindeau a căska, în semn că-și gătaseră poveștile zilnice, începea unul ori altul: «Spuneți careva o poveste, să ni treacă somnul».

Cu cîțiva ani în urmă, alt fecior de țeran asculta dincoace de munte, în Vinătorii Neamțului din Moldova, tot povești de acestea «ca să treacă somnul», și le păstra și el în minte pentru a le face cunoscute apoi cărturarilor de la la oraș, cari auzeau povestitorii «ca să li vie somnul». Între Ioan Reteganul și cellalt Ion din sat, Ion Creangă, era o mare deosebire, cu toate că, dacă s'ar fi întîlnit vre-odată, s'ar fi privit ca tovarăși și frați și ar fi înecat granițele în cîteva pîhăre de vin vechiu. Reteganul nu era un poet, n'avea nici închipuire și nici puterea de a idealisa, ridicînd lucrurile din această lume spre desăvîrșirea altor lumii care nu sint decît în dorința și în avîntul inimilor noastre. Dar el știa povestea așa de bine, cît o poate ști cineva și cunoștea graiul țeranilor din Ținutul său, care-i plăcea așa cum era și pe care n'ar fi cutezat să-l îndrepte sau să-l îmbogățească. Un grai scurt, noduros, înfrînat, de sigur aspru, dar pecetluind puternic luarea aminte, și nu se văd oare urmele acestui grai în felurita și imbielșugata poezie a lui Coșbuc, care ni-a venit tot de acolo, coborîtor al sătenilor din Hirdău?

Reteganul era și un om foarte harnic, cu o viață măsurată și cu minte. E o uimire ce a strîns el într'o viață destul de scurtă și plină de atîtea greutăți. Broșurile sale de literatură a poporului — cea mai bună e cea apărută la Pesta în «Biblioteca poporului român», supt titlul: «De la moară, povești și snoave» — înfățișează o minimă parte din tot ce avea în lada lui de acasă: «manuscrite multe-multe, care conțin vre-o 4.000 de poezii populare, apoi multe legende...».

El nu înțelegea rostul acestor lucruri în alt chip decît ca o cetire

potrivită cu mintea poporului, ca o cetire sănătoasă și morală. El nu era *povestaș*, cit scriitor poporan, moralist pentru cei cari primesc cu mai multă dragoste buna morală creștină. Pe această cale ei urma unor înaintași cărora de mult li se plătește cu recunoștință osteneala ce au cheltuit: Barac și Vasile Aron, cei cari au pus cartea «de lume» în mîna poporului, care nu știa până atunci decît de cartea bisericească. Pentru aceia a tălmăcit și alcătuit el nuvele luate din viața satelor (o culegere din ele ar împodobi orice bibliotecă pentru popor. Pentru aceia a făcut el «foița» — noi zicem foiletonul — la atîtea gazete de peste munți, pentru aceia a scos el «Revista ilustrată», care n'a mers, și a primit să ajute la «Gazeta Duminicii» din Șimlău.

*

Acum vre-o două săptămîni am primit din Ungaria o lungă scrisoare, așternută în slove groase, rare, pe hîrtie de format mare, de la Reteganul, pe care nu-l cunoșteam. El cetise «Sămănătorul» și-i plăcuse; ca pe unul ce căpătase astfel încredințarea că sînt un om de omenie și un om cum se cade, «il prinsese un dor de a-mi scrie cîteva șire». Îmi arăta ce viață duce: «acu-s uitat aci la poalele Ciceului, mai mocoșesc cît pot, dar nu cît aș vrea și cît m'ar trage inima; necazurile de multe feluri s'au ridicat pe umerii mei slabi de mă mai cotropesc. Dar bun e Domnul: cît pot, nu mă dau răului!». Iar, ca să-mi facă o bucurie, el îmi făgăduia să mă ducă la Ciceu, sus la cetate, la Ștefan-Vodă, la dreptatea cea veche de demult, spre care se uita el în fiecare dimineață: «dacă la vara viitoare ai fi bun să mă cauți, nu atît pentru mine, cît mai mult pentru ruinile și împrejurimile Ciceului». Aceasta, firește, dacă el va mai fi acolo, supt cetate, căci «în mîna zeilor din Olimp e soarta muritorilor».

I-am trimes «Pomenirea lui Ștefan-cel-Mare» ca unuia dintre aceia pentru cari fusese scrisă, apoi exemplarul mieu din «Sămănătorul», pe care-l ceruse (până atunci îl cetise numai cînd mergea la tirg). Mi-a trimes o legendă pentru revistă și mi-a mulțămît de două ori; în cel din urmă răvaș, de la 19 Mart trecut, el amîntia iarăși drumul la Ciceu: «De abia aștept să vină vara, doar voiü avea norocul să te văd aci, să mergem la Ciceu».

Și nu i s'a făcut pe voie. La Ciceu nu vom merge nici-odată, dar, dacă este ceva după viață, tot îl voiü vedea cîndva, acolo unde el a crezut că pleacă spre a duce stăpînului din Ciceu vestea durerii neprecurmate a poporului său nenorocit.

N. IORGA.

DIN VREMEA VECHĂ

I.

Sfirînd în mîna fusul toarce caerul din furcă.
 Tortul e pe isprăvite, însă firul tot se'ncurcă...
 Tot mereu îi cade fusul..., ochiul stîng iar prinde-a-î bate :
 «Asta-î semn!», își zice Doamna suspînînd pe jumătate.
 «Să nu vie El nici astăzi! Maică-Precistă-Curată!..»
 În genunchi Domnița cade și-î cu fața 'nlăcrămată.
 Către sfintele icoane rugătorii ochi și 'ndreaptă :
 «Prea Slăvito, de la Tine tot norocul mieu s'așteaptă...»

Singură 'n puterea nopții stă pe gînduri... În odaie
 E tăcere. Iar de-afară grele picături de ploaie
 Cu un roșot plin de jale sună trist izbînd în geamuri ;
 Trist se vaită și vîntul printre desfrunzite ramuri.
 Un cocoș vestește-afară miezul nopții că-î aproape —
 Somn nu-î vine, să-și închiză ostenitele pleoape...
 Cum s'adoarmă ea cînd soțu-î mai de-un an îi dus în luptă ?
 Grea neliniște-o apasă, iară inima-î e ruptă.

Doar tîrziu, stînd lîngă focul care pîlpîie a lene,
 Adormînd pușin, Domnița măi închide-a sale gene...
 Ușurată de povara gîndurilor risipite,
 Zimbet dulce înflorește gura gingașei Domnițe
 Și oftînd îi saltă pieptul supt cămașa cu alțițe,
 Căci prin vis i se arată lucruri mari și negrăite...

II

VISUL.

Glas de bucium și de surle jalnic aerul străbate
 Răsunînd tot măi aproape, măi aproape de cetate,
 Și popor grăbit s'adună chiuînd de bucurie...
 Plină-î Curtea de mulțime pînă'n vad, la Spătărie.

Iată-l: mîndru-și face cale prin mulțimea îndesită
 Vodă, luminat la față ca o stea proorocită.
 E voinic ca rupt din stîncă și-î făcut pe călărie —
 Pe un roib înalt și sprinten, armăsar de herghelie,
 Stă tocmît în șea cusută numai în mărgăritare

Și ca soarele lucește El, din cap până'n picioare...
 Brațul drept puternic strânge buzduganul de bătaie,
 Iar la coapsă îi atîrnă spada, care groaznic taie.
 Cu cel drept strunește 'n friie armăsarul nebunatic,
 Care varsă nori de aburi din bojocii de jărătic,
 Frămîntînd între copite glodul negrului pămînt,
 Mestecînd în gură spuma și zabala de argint...

Vin curtenii cu plete negre ce li flutură pe umeri
 Și oștenii vin cete—cete, cît nu poți să le mai numeri...
 După ei, în lungi șiraguri curge nesfîrșit norodul
 Fremătînd de bucurie, lăudînd pe Voevodul...

În pridvor s'arată Doamna și la soțu-î dornic cată...
 Vodă trage lîngă scară și descalică pe dată —
 Ah, îi dulce 'mbrățișarea după o lungă despărțire,
 Și-î fierbinte sărutarea ce și-o dău la regăsire !...
 Furtunatic urale prin văzduh încep să urle —
 Zingănit de spade lucii — glas de buciume și surle —,
 Bubuit prelung zbucnește, răsunînd pînă'n vâlcele,
 Cînd îi cremenea aprinsă supt a flintelor oțele...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III.

... Dar un zgomot se aude... Doamna sare 'nspăimîntată
 Și prin geamul cu zăbrele sperioasă dînsa cată.
 Inima începe-a-î bate tot mai tare și mai tare
 Și un tremur o cuprinde de la cap până'n picioare :
 Glas de preoți ea aude înălțînd o sfîntă rugă...,
 Vede-aproape de cetate călăreși venind în jugă,
 Și popor smerit, pe urmă, lăcrămînd ca la 'ngropare...
 «Ce-o mai fi?!» se'ntreabă Doamna, sfînd cuprinsă de mirare.

...Sună 'n porțile cetății ruginitele zăvoare...
 Porțile se dau în lături și în ziduri se izbesc
 Și mulțimea se îndreaptă spre palatul cel domnesc;
 Iar în mijlocul mulțimii ce-a intrat pe poarta largă,
 Patru inși aduc pe Vodă, fără suflet pe o targă...

«El e mort?! El! mort pe targă, neînvinsul șoim de munte!
 Peste mort Domnița cade într'un gemăt de durere,
 Sărutîndu-î rana caldă care-î sîngeră în frunte,
 Și rămâne leșinată, lîngă El, fără putere...

*Plîng toți sftucii în juru-i și poporul plînge'n șopot.
Prin văzduh jălesc într'una tremurate voci de clopot...
Și de-odată, din mulțime, iese-un tinăr copilandru
Mlădios la trup și fraged ca o creangă de oleandru — :
Smulge sabia lui Vodă și o prinde'n cîngătoare...
Sună buciunul de-alarmă..., ies oșteni ca din mormînt :
'Orî scăpăm de dușmani țara, orî toți zacem la pămînt...'
Și, porînd în fruntea oastei, jură cruntă răzbunare....*

G. SĂPUNARU

27 AUGUST ¹.

Bateria noastră a doua, ascunsă în yii pe dealul de de-asupra Griviței, deschidea spre întăriturile dușmanilor treizeci și șase de guri de oțel.

După o zi de frămîntări în ploaia de foc și de schijă, după neîntre-rupta duruire de tunete supt norii deși de fum cari acoperiaū taberile, flăcăii noștri trudiți de-abia putuseră să ațipească cite-o parte din noapte. Se rînduiseră la lucru, se rînduiseră la tunuri; și cînd, în răstimpuri mari, lumina salvelor izbucnia ca o pinză de fulger, ei răsăreau negri o clipă, izvorînd parcă din întunecime, drepti și neînduplecați. Apoi în șanțuri, îndărătul coamelor netezi de pămînt, în tăcerile adînci care urmau, tunarii vorbiaū despre spînatecii lor oșterași zvirliți în țărîna de zburăturile de schijă, așa de bunî în vremurile de pace, și așa de înflăcărati și de încruntați în viforul care venise. Pomeniaū și de frații fulgerați — oamenî cumpăniți și la bine și la nevoie, și cu o răbdare pe care nici singele gilgîind în rănî adînci n'o înfrîngea. Și unii și alții zăceau acuma îndărăt, la ambulante.

După noaptea aceea, veni dimineața c'o liniște mare. Și 'n liniște, la șase ceasuri, deodată, ca din senin, pornî întăiul tunet, și după dînsul se deslănțui brusc uraganul de fum și foc din trei-sute cincizeci de mașini. Fierberea clocotitoare, — de-asupra muncelilor și văilor, nourii albi ca vata și învălmășiți, prin cari se strecurau șuierăturile și biziirile fioroase ale ghiulelelor, umpleau cerul și pămîntul de o mare furtună de jale.

Și 'n vremea asta, valurile întunecoase ale infanteriei se încovoiaū îndărăt prin zdruncinăturile pămîntului, în vecinătatea bateriilor. Batalioanele, gata de luptă, ședeau rînduite, tăcute, pe cînd văzduhul se cutremura. Și 'n inimile tuturoră stăruia parcă un ghimpe, — așteptarea. Trecuse o zi și nu se întîmplase nimic, dar fiecare clipă viitoare putea aduce ca un fulger ordinul, ș'odată cu el botezul de sînge.

Aproape de liniile dușmanilor, spre Grivița, santinelele ascunse în tu-fișuri și 'n gropi stăpîniaū cu ochii mișcările tabiilor, și 'n dosul acestui

¹ Din volumul: «Povestiri din războiū», cu ilustrațiuni de N. Mantu, ce va apărea în curînd.

lanț ș'al pîlcurilor posturilor mici și gărzilor mari, divisia întregă în două linii adînci își scinteia marile șiraguri de baionete.

Mai departe, pe podișul din dreapta șoselei care venia de la Bulgăreni, trăsurile de ambulanță își filfăiau pinzele cu cruce roșie. Pataștele, legărate în pasul regulat al sanitarilor, pe mică pe ceas ieșiau din văi aducînd spre doctorii cu chipiuri roșii trupuri zdrobite de tunuri.

Și era în bateria din vii o frămîntare cumplită... Din spre tabia Abdul-Cherim, din redanul scurmat în coastele ei, numai de la o mie de pași depărtare de noi, venia un foc iute de puști, care izbîia din plin șiturile servanților. Ofițerii injurau și dădeau ordine multe cu glas tare, soldații se învîrtiau minioși în jurul tunurilor, dar, descoperiți fiind din partea aceia, cădeau unul după altul, după fiecare izbucnire a focurilor, care tresăria în văzduh ca niște pîrîituri de vreascuri.

Era o minie ș'un necaz de-și scuipaă flacăii sufletul. Cu toate acestea lucrau în urgia și'n fumăria aceia, — și tunurile, îndopate, zvirliau parcă cu desperare ghiulelele în spre furnicările păgînilor. Și zburau țipînd, și cădeau bine, și cite-un murmur de mîngiere trecea prin rînduri.

Într'un tîrziu, veni ordinul să se tragă tunurile în rezervă, — și acolo, la adăpost, îi găsi Domnitorul, — și generalul raportă cum stău lucrurile.

Atunci un călăreț, un ofițer porni din baterie, în goana calului, îndărăt, c'o veste grabnică. Fugarul sforăia în galop aprins, și trecu ca o săgeată prin rîpi, prin rovine, — pînă ce se arătară întunecoasele și tăcutele valuri ale dorobăntimii.

Companiile erau gata. Soldații, așezați la pămînt, păstrînd rînduiala însă, așteptau. Ici-colo, grămezi mici vorbeau cu glasuri încete. Cei mai mulți, însă, tăceau duși pe gînduri. Ofițerii batalioanelor sfătuiă strînși în roate, dese ori se mișcău agale printre zidurile plutoanelor. Era o pînză întinsă și întunecoasă de căciuli mari cu pene pestrițe și de chipiuri de infanterie, în care roșul și albastrul însemnau cărări de flori.

Călărețul venia în goană. Prin rîndurile flăcăilor alergă un fior, o șoptă petrecută cu grabă de la om la om. Ofițerii se întoarseră toți spre partea de unde venia vestea; unii porniră nerăbdători și se înșirară spre margine.

Ștafeta se opri scurt în fața statului-major al divisieii, descălecă și înmîină plicul. În clipa următoare, toată lumea era în picioare și știa, simția despre ce-i vorba.

În jurul celui ce venise, se strîngeau unii din ofițeri. Gălăgiosul căpitan Corban de la al treisprezecelea de căciulari și iubiții săi băieți, locotenentul Avram și sublocotenentii Călinescu și Sava, îl strînseseră între piepturi și-l luară din scurt.

Corban îl întrebă:

«Ce fac Turcii, dragă?»

Ofițerul de ordonanță, bunduc, cu mustățile răsucite ca coada răoiului și cu ochii negri fulgerători, răsuflea răpede, nu știa ce să răspundă.

«Ostenit băiatul! rosti cu glas gros și cu convingere căpitan-Corban, Să-î dăm nițică flacăără. — Și-î întinse bidonul. — Ceva rom, băiete, rusesc, tare, de-ți crapă măseaua! Trage un git și te dezmoștește!

— Nu, — mulțănesc! răspuse bunducul; mi-î cald de nu mai pot. Am alergat ca un nebun.

— Nu vrei? strigă căpitanul. Bravo, dragă! de ce nu spui? — Și se întoarse spre «băieții» lui: Nicî vouă nu vă place? ha?

— Ba mie-mî place, răspuse locotenentul Avram, zîmbind larg și le-gănîndu-se ca o rață.

Li plăcea romul și sublocotenenților Călinescu și Sava, băieți suptiri. de-abia ieșiți din școală, ș'acuma plini de admirație cătră mustăciosul și negrul căpitan Corban. Înghițiră tuspatru cîte un git zdravăn din băutura arzătoare, apoi, în îmbulzeala din ce în ce mai deasă a ofițerilor, începură să descoase pe cel venit.

Artileristul își ștergea sudoarea, își descheia la git tunică, pe cînd toți îl trăgeau care din cotro. Apoi începu să spuie despre redanul care ni fulgera bateria din viile de de-asupra Griviței, de la o depărtare de o mie de pași numaî. Băieții, tunarii, se luptau strașnic, dar ce folos! păgîinii îi luaū ca din oală. — Acū nu mai era de chip; trebuia să intre în foc infanteria, să puie pe necredincioși pe goană.

«Ei și ce? strigă cu glas mare căpitan — Corban; crezi că n'o să-î luăm la goană? *Tetea* Corban, cu trăiască, și o să vedeți voi și minunea asta! Eū cu băeții mei, mă! ca niște lei! Să fiū al dracului; în frigare o să-î luăm! Ce zici, Avrame?

— E foarte bun romul! răspuse cu convingere locotenentul.

— Drepti, răcane! mi-ai băut toată sticla, trînti-te-ar Sfîntul Ilie într'o pivniță cu antale! Ce facem, bă, mergem?

— Cu *tetea* mergem și'n iad! » răspuse Avram, răsucindu-și cu stînga mustața și cu dreapta întinzîndu-î bidonul gol.

Și'n zvoana din ce în ce mai mare a batalioanelor prin care trecea un freamăt surd, zbučni ca un fulger și ordinul. Ordonanța încălecă iar și se porni înapoi spre baterii în goană, iar ofițerii își innălțară capetele, și, cu glasuri scurte, cu piepturile înfiorate, zvirîriră spre companii comandate, pe cînd șiragurile de cușme și de baionete se tălăzuiă în undoiri negre și'n fulgerări orbitoare.

În frunte, în foc, trebuiau să intre două batalioane din al treisprezecelea regiment de căciulari și unul din al cincilea de infanterie.

Grăbit, ars par'că de un foc lăuntric, se frămînta *Tetea*, rînduindu-și compania, iar în juru-î cei doi sublocotenenți nu-și mai găsiaū loc.

Căpitanul, nalt și spătos Român, era renumit în întreaga divizie: bea țea-păn și era în stare să mănince la șapte mese. În marșuri mai ales, la fiecare haltă gîlgiia un git de rom și trăgea în dinți, ori un picior de gîscă, ori o halcă de friptură rece. Iar, la popasufile mari, cînd se răpezia, parcă dădea foametea. — Și avea o inimă bună, cum nu prea se

găsește; rar se întâmpla să buzdugănească un căprar ori un soldat. Chiar din pricina inimii se muia așa de curînd și prindea să cînte romane, cu glas plin de putere și de dulceață, cu un tremur de duioșie și de durere, de rămînea o lume încremenită ascultîndu-l. În clipele acelea, îi zbura gîndul înapoi la căsuța lui din Sărărie, în Iașul vechiu, unde-l aștepta cucoana Catinca, căpităneasa, «cea mai frumoasă femeie din țara Moldovei», pe care o iubia acum ca și în tinerețe, după cum mărturisia tainic Tetea.

Locotenentul Avram, cel care se legăna ca o rață leșească și se simțea foarte mîndru de mustața-i neagră, era fecior de răzăș vechiu, era un omuleț plin de draci, care din glume și din cîntece comedioase se putea lua la întrecere chiar cu căpitanul. Și era veșnic amoretat, era o mină veșnic reînnoită, care lua foc de odată dintr'o scinteie. Cînd îl întrebau camarazii de sănătate, el punea mîna în partea stîngă: «Mă doare, iubite, butoiașul cu pulbere!».

Călinescu era un băiat bun, sfios ca o fată mare. Se pudra, se ungea cu pomezii și cu cosmeticuri și visa o iubire într'o pustie. Cellalt sublocotenent, Sava, era un înfocat Volterian. La orice împrejurare te pocnia cu o anecdotă despre marele scriitor; și pentru toți camarazii lui avea un ușor despreț, o ușoară răsfrîngere de buze cînd vorbea despre ei. Numai în admirația către căpitanul Corban se potrivea cu Călinescu.

Toți patru acuma stăteau gata între oamenii lor. După toate socotelile, și ei cu flăcării trebuiau să intre în rîndul întăii al asaltului, și o căldură mare li umplea piepturile. Căciularii vorbeau puțin; unii își strîngeau pe ei curelele, apoi își făceau cruce. Alții vorbeau în șoaptă cu tovarășii și rămîneau după aceia pe gînduri, cu fețele visătoare. Iar, cînd suflarea din urmă, comanda plecării, trecu prin inimă, se întînsă tăcere adincă. Și de odată se mișcă valurile întunecoase, — și porniră flăcării noștri spre boteluz de sînge.

Căpitanul Corban era aprins tare: din cînd în cînd ducea bidonul cu «flacără» la gură; sorbia lung, apoi îl întindea spre locotenentul Avram. I-l întindea, ofta adinc, și, cu ochii plini de lacrimi, îi vorbea despre căpităneasa lui cea frumoasă, rămasă singură în deal la Sărărie.

«Măi Avrame, măi! acuși intrăm în șanțuri la păgîni, și Dumnezeu știe! rămîne Catinca fără mine! Măi Avrame, băiete, să nu mă uiți, și să te duci să-î spuî că m'am gîndit întăii la dînsa și m'am dus pe urmă la moarte!»

— Tacî, domnule căpitan! răspunse locotenentul. O să vezi că deseară o să-î tragem flacără de bidon, la adăpost în șanțuri!

— Cine știe! da mie mi-e jale de căpităneasă, bre! — Apoi se întoarse spre companie: viū, băeți! să luați seama, și cu ochii la mine! Unde-î Sava?

— Aici, domnule căpitan, cu băieții...

— Ce-ți mai face filosoful cel franțuz?

— Dă-l incolo. Acu-î altă daraveră!

— Hei, bre, acu rămîn toate prostiile în urmă și se trezește omul cu inima curată...»

Șirurile de căciulari, cot, la cot, înaintau răpede, în tăcere. Glasul în-năbușit al căpitanului, glasurile sublocotenenților și sergenților-majori li răsunau la urechi ca din depărtări, aproape nedeslușite; și ochii cercetau zările, unde rotocoalele dese și albe de fum se înălțau. Tunurile pocniau surd într'o duruire adîncă. Acolo era foc și fum, era cuibul morții. Și batalioanele se strecurau într'acolo, suind și coborînd spinări ușoare de dealuri.

Cînd companiile din linia întăia — acele care făceau avantposturile în apropierea liniei tunurilor — se desfășurară și porniră în grabă la atac, — focul dușmanului, oprit parcă o clipă, ca după o surprindere, deodată se întetî într'o izbucnire răpede, într'o furtună nebună. Sustinerile noastre zvîcniră dindărăt în izbire mînioasă, se săltară parcă la lumină —, și pe toată întinderea porniră a țîșni vălurile albe și a pocni împușcături.

Bateriile trăsnau în toate părțile, și sutele de ghiulele vijiau prin fumegarea deasă, gloanțele bîziau rătăcind, — și c mpaniile desfășurate porniră mai răpede, mai răpede. Pilcuri se opriau, dădeau drumul la stoluri de plumbi, porniau înainte. În mersul vioi, unii se opriau, prăvăliau capul pe spate, dădeau drumul armei și se lăsau la pămînt; alții se prăbușiau dintr'odată cu fața în jos. Săbiile fulgerau înălțîndu-se, glasuri se ridicau trecînd peste șiraguri grăbite. Moșiroiul turcesc înălța nouri deși în care pîriau împușcăturile neîntrerupt; spre el treceau întinsele linii înferbîntate, șiruri de dorobanți cu căciuli mari; baionetele scăpăpărau mi de fulgere amenințătoare. Odată cu plumbii turcești, prinseră a curge din tunurile redutelor volburi de foc, rupîndu-se din șuvoaie de șrapnele, care plesniau în văzduh, în rînduri, scurmau pămîntul, zvîrlind țărîna amestecată cu sînge.

Compania lui Corban mergea grăbită. Locotenentul Avram își uitase mustățile, pășia galben, cu falcile încleștate, își ștergea cu batista udă sudoarea de pe frunte, strîngea nervos sabia, înălțînd-o, și striga cu un glas care, de răgușeală și tulburare, se prefăcuse aproape în șuier. În juru-i, înaintea, d'îndărăt, dorobanții se răpeziau tăcuți, c'o dungă de întuneric supt cușmele mari.

Redanul, aproape acum, își vărsa grozavele unde de foc, părea mai mare, fioros, un cuib de moarte, în zgomotele de tartar. — Și deodată izbucni strigarea vijelioasă a cornurilor: atacul! Și, ca izbite de suflarea unui orcan, tresărîra companiile, se plecară și porniră într'o rostogolire uriașă. Veniau șiraguri după șiraguri dese de flăcări, cu buhoasele căciuli în piept, cu baionetele lăsate, licărînd ca o apă de fulgere.

Căpitanul Corban urlă:

«Dați greu, băieți!» Își îndesă chipiul cu stînga, pâlîndu-l de sus în jos cu revolverul, și ridică drept de-asupra căpului sabia.

«Nu vă lăsați bre!», și cu compania strînsă se zvîrli la capătul drept al șanțului. Dincolo, spre mijlocul întăriturii, duduia compania a patra, cu a doua după dînsa, cu drapelul aplecat, scînteind din pajură și fiind în răpezeala care-l mină. Altă companie se îndesa în partea cealaltă, stînga, a redanului.

Și dincoace, în învălmășeala care-l luase șuvoiū înaintea, căpitanul iar urla:

«Greū, flăcăi! — Măăă! întoarce pușca și trage cu stratul, ghiogarule, ca pe malul Jijitei, măăă!...»

Și'ntr'adevăr era greū altfel! Șirurile dese de baionete se incurcaū. Turcii țineaū bine, într'un zid de oțel. Odată prinseră a răcni căciularii, se înălțară straturile și căzură grele ca niște stînci, pîrîind în baionete și'n țeste omenești.

«Înc'odată, haidăilor!», răcni căpitanul, îndesîndu-și iar chipiul cu revolverul.

Și înc'odată se înălțară ghiogele cumplite și zvîcniră flăcăi în îngrămădirea dușmanilor, și'ntr'o rotire fierbinte prăvăliseră șiraguri întregi. Ofițerii cu fesuri strigaū cu ochii măriți de încremenire: pentru întăia oară vedeau armată cu căciuli, sfărîind capetele și baionetele cu stratul armei. Șiraguri după șiraguri de păgîni dădeau înapoi. Căciularii suiau sus puștile, împungeau întăiu la dreapta și la stînga cu baioneta, făcîndu-și loc, apoi trăsniiau pe cei d'înnainte cu ghioga. Și lucrurile mergeau așa de rāpede, par'că sārîiau scînteii din toate părțile.

«Zi-i, măăă!» urlă iar căpitanul.

Și flăcăii ziceau de comedie. Hăcuiau în șiruri dese ca cu îmbăciile. Trăsniiau, răcniiau, se prăvăliau înălțîndu-se ca niște uriași în vîrfurile picioarelor. Se prăvăliau pe coasta dreaptă și rotiau pușca din stînga și, unde ajungeau, sfărmaū.

«Așa, taică, așa!» striga, căpitanul. Iar locotenentul Avram umbra ca o fantasmă, îndesîndu-se printre dorobanți. Era alb ca varul la obraz, cu buzele strînse, cu fălcile încheștate, cu ochii mari, arzători. Își ridica din cînd în cînd revolverul și bufnia în pilcurile păgîne, apoi, umflat par'că de o căldură cumplită, ridica brațele, i se lărgiau ochii, căsca gura, și iar se răpezia. Sublocotenenții țipaū ascuțit, înflăcărati, ieșiți din mînti, vînturîndu-și brațele ca niște moriști de vînt. Se avîntau printre căciulari, la izbucnirile groase ale căpitanului urlău și ei, negri de colb și de iarbă de pușcă, cu ochii plini de lacrimi.

Și, ca'ntr'o furtună iute, căciularii bătură rîndurile dese ale păgînilor și le zvîrliră îndărăt. Alții pătrundeau prin cellalt capăt, alții sārîiau în șanț prin față, și păgîni zdrobiți, călcați în picioare, fugiau îngrozii de năvala cușmelor. Îndată după retragerea dușmanilor, începu din nou a curge din întăriturile celelalte ale lor, asupra noastră, riul de foc și de schijă cu o minie, cu o desperare neînchipuită.

«Degeaba, degeaba! gemu căpitanul Corban, v'ați dus dracului! nu ni

luați voi înapoi vizunia cât e cucul!» Și căciularii scoteau lopețile de la cingătoare și începeau a întoarce parapetul spre dușman. Tunurile noastre în ploaia de foc venită duruind, se înălțară pe movila de-alături, servanții prinseră a furnica cu grabă, ofițerii răcniau vinturînd săbiile, un trăsnet, două, mai multe, răpezi, unul după altul.

«Uraaa!» țipă sublocotentul Călinescu. Se răsuci și se abătu peste Sava, îl cuprinse de după cap și începu să-l sărute. «Uraaa! ai noștri, ai noștri, iubitele!», și-i curgeau lacrimile de bucurie. Dar o zburătură îl ajunse și-l muie din mijloc. El tot striga, cu lacrimile șiroind pe față, întinzîndu-se pe spate. Iar Sava uitase de filosofia franțuzească, și se pleca asupra răniturii, cu chipiul pe ceafă, cu glasul răgușit:

«Nu-î nimica, dragă, o leacă de singe...» Își desfăcu iute tunica, trase din cămașă, răpede o fișie, și descheie și pe căzut, ca să-i lege brațul.

Tunurile duruiau pe movilă, dorobanții lucau, în furtuna de gloanțe, la parapet. Iar căpitanul Corban își scoase bidonul cu flacără și-l întinse lui Avram:

«Trage un gît, măi băiete! După așa nuntă, face, — să fiu al dracului dacă nu face...»

Avram parcă era un cocoș cu cobe. Căscă pliscul și nu putea scoate nici-un sunet. Sta galben, cu ochii căscați, plini de un foc mare, de o bucurie sălbatecă.

«Să trăiască căpităneasa!» rînji căpitanul, ducînd bidonul la gură. Și tunurile noastre bubuiau cu minie, și dorobanții dădeau la o parte morții, se grămădiau gifiind și rostogoliau brazde mari la marginea șanțului spre dușman.

MIHAIL SADOVEANU.

CERȘIȚI

Copil orfan, cerșia cîntînd,
Pe drum un ban, un colț de piine,
Și glasul-î fraged tremura
Gîndind la ziua cea de «miine».

Și voi treceați, fanți sclivișiți,
Perfecte măști de mascaradă,
Și nici-un ban n'ați aruncat
Copilei ce cerșia în stradă.

Dar «miine» un bătrîn bogat,
Stingher în lume, prinde milă.
E singur; are din belșug
Cu ce să crească o copilă.

Trecut-aũ anii după anii,
 Și ea, cuminte, iubitoare,
 Din iarna bătrîneții lui
 Făcu senină zi cu soare.

Iar el, bătrîn, stingher, milos,
 I-a dat avere, i-a dat nume,
 Și chip și minte Cel de Sus,
 Destul să facă fală 'n lume.

Și-acum, voi! toți cari treceți
 Mai ieri pe lingă biata floare
 Zvirliță 'n drum, nepăsători, —
 Averea e ispititoare! —

Vă dați atîta osteneală
 Inima ei s'o cuceriți!...
 Ce-a fost?... Poveste!... «E bogată.»
 E rîndul vostru azi: Cerșiți!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANA CODREANU.

MARIA BACIULUI

— UN CHIP —

Maestrului Al. Vlahuța.

Înaltă, neagră și uscățivă, cu mîinile scorojite de munca aspră, de vînt și de soare: o spuză de copii și nevoile cele multe o 'mbătrînise înainte de vreme.

Fusese slujnica cinstită și credincioasă a lui moș Vasile de pe Ulița Mică, care-o și 'nzestrase, măritînd-o după Radu Baciul, unul din cei mai voinici ciobani din tirla lui.

Stăpînul pe dînsa o lăsase 'n zaveră, să-î păzească casa. Te cuprindeau fiori, cînd o auziai povestînd de cele trei zile de groază, pe care le petrecuse ghemuită într'un colț din podul casei lui moș Vasile, nemîncată și nedurmită, pe cînd cetele răsculațiilor unguni cutreierau satul în sus și 'n jos, jefuînd gospodăriile mai de seamă și omorînd pe cîți Romîni li ieșiau în cale.

Spărseseră Ungurii și casa lui moș Vasile, cîrînd în suliți burduși de brînză, partale de slănină afumate și bunătate de cașcavaluri. Podul casei nu fusese atins de furia năvălitorilor, și Maria Baciului scăpase dela o moarte sigură numai cu spaima. Cînd își aducea aminte de vremea aceea, numai ce-o vedeai înduioșîndu-se și oftînd adînc. Apoi, uitîndu-se 'n sus,

mulțămia lui Dumnezeu c'o ferise de-o moarte năprasnică, cu toate că de viață nu prea avea ea la ce să fie bucuroasă, căci fusese numai de necazuri în lume. Dar deh, se vede c'așa-i fusese scris.

În tinerețe își avuse și ea cuprinsul ei, și dusese o viață mai îndesulată. Radu Baciuc era stăpînul unei țirle frumoasă în Țară, pe Bărăgan, lângă Dor-Mărunt. P'atunci casa lor nu cunoștea lipsa. Dar tihna și bunăstarea aũ fost pentru ei, așa, mai mult o amăgeală, căci o vreme cumplită de iarnă îi lăsă în cîteva zile săraci lipiți pămîntului, și răpuse și pe bietul Baciuc.

Era pe la sfîrșitul lui Faur, cînd țirlașii așteptau să se 'ndulcească vremea, ca să priiască mielușeilor, ce 'n curînd aveau să salte veseli în mijlocul turmelor scoase cu multe trude din greutatea iernii.

Dar, în loc de soare și de vreme bună, lumea se pomeni așa d'odată c'un vînt năpraznic și rău de-ți îngheța inima. O săptămînă 'ntreagă ținu Crivățul, iar gerul ce venise cu el, prinse-a 'ngheța apa scursă din zăpada ce se topise, făcînd din pustiul șes al Bărăganului o nemărgenită față de sticlă. P'allocurea, zăpada ce căzuse în clipele de odihnă ale vîntului se 'ngrămădise 'n troiene cît munții. Turmele erau luate de furia vîntului și purtate 'n neștire împreună cu ciobanii lor. Saele, perdele și adăpoastele de tot felul se făcuseră una cu pămîntul.

Orbite de zăpada care se 'ngrămădia din cele patru colțuri ale lumii, spre a se risipi iarăși, cînduri întregi de oi și cirezii de vite se duceau nebune spre a-și găsi moartea în valurile Borcii și ale Dunării.

Minte de om nu mai pomenise așa vreme grozavă. Sute de păstori, cari, în deznădejdea lor, alergau să 'ntoarcă turmele dela pierzare, înlemniau pe cîmp.

Cîni pierduți de turme și turbați de urgia vremii se dădeau acum la stăpînii lor. Haite de lupi, goniți de frig și de foamă, din stufăriile bălților fugiau zăpăciți încoace și încolo, umplînd văzduhul cu urletele lor. Cînduri de corbi și de vulturi înnegriau cerul, dînd țircoale trupurilor de oameni și de vite.

Doamne, multă lume rămase săracă și obidită, pe urma acelei minii a cerului! Ce de oameni și ce de vite se prăpădiră!

*

D'atunci văduvia și Maria Baciului. Sărmana femeie rămăsese numai cu cîrdul de copii și cu lucrul mînilor. Muncia din greu din zori și până noaptea tîrziu, alergînd fără preget în dreapta și 'n stînga, ca să agonisească cîte ceva pentru gurile cele multe, care îi cereau de mîncare.

În zilele de țîrg, Lunea și Vinerea, o vedeam des de dimineață, de pe fereastra casei noastre, coborînd în pași greoi malul bisericii, încroznică cu fel de fel de bulendre pe care le ducea să le vindă.

Căpătie de dimie, piei nesmulturite, pojite, cămăși, cioareci, ghebe și zăbune vechi, mai cîte-o scurteică, cîte un androc purtat și te miri ce alte boarfe și lucruri de nimic, erau marfa Mariei. Toate femeile din sat

care aveaŭ cite-o rămășiță de marfă nevîndută, sau cite-o buleandră care nu mai era de nici-o treabă, Mariei Baciului le dădea, ca să se curățe de ele. Toată ziua stătea biata femeie 'n tîrg, mai mult flămîndă decît mîncată, îndurînd vara căldurile cele cumplite și iarna pe gerul de foc schimbîndu-se de pe-un picior pe altul ca să nu înghețe.

Cu toată viața ei chinuită și amărită, nimeni n'o auzia nici-odată cîrtind în potriva lui Dumnezeu ori a oamenilor. N'ar fi fost ea 'n stare, Doamne ferește, să pizmuiască pe cineva, fiindcă avea avere și trăia mai înlesnit decît dînsa. Ea-și suferia soarta cu o răbdare mucenicească și privia toate cele ce 'ntilnia 'n viață ca o voință a Celui de sus. Se dusesese pomena de blîndeța și de bunătatea de inimă a acestei femei.

Pine amarnic agonisită aŭ mîncat băieții Mariei pîn' aŭ mai răsărit. Cînd s'aŭ făcut mari, i-a trimis în țară la treabă: pe unii ciobani la oi și pe alții pe la prăvălii. Două fete, le-a măritat și pe ele tot în țară, după două gazde bune. Apoi, într'o bună dimineață, de dorul copiilor și sătulă d'a purta 'n spinare bulendrele satului, a trecut și ea granița, ca să trăiască mai bine pe ling' ai ei, lăsîndu-și casa pustie și-o mindreță de grădină de sub Plopiși pradă la ai copii din sat.

Dar soarta care-o prigonie n'a lăsat-o să se bucure vreme mai îndelungată de o viață mai dulce, căci într'o zi din săptămîna luminată se lăți vestea 'n sat c'a murit în ziua de Paști, la una din fetele ei.

«Fie, că la mare zi a murit! Dumnezeu s'o ierte», își ziceau bătrînele din partea locului la auzul clopotelor; «nejudecată are să meargă 'n raiu biata Maria». Iar altele: «Apoi cite-a mai tras amărită, în viață-i, dacă nici ea n'o vedea fața lui Hristos, nu știu zău care-om vedea-o!»

GEORGE MOROIANU.

DIN POPOR

*Foaie verde de mohor,
De țî-e dor, puică, țî-e dor,
Trimete-mă gura odor
Într'o foaie de bujor,
Să văd bine că țî-e dor.*

*Foaie verde mărăcine,
De țî-e dor maică de mine,*

*Lasă lucrul, patru zile,
Și vin maică pe la mine,
Că nimica nu-ți poftesc,
Numai să mă jeluesc
Cu străinul cum trăiesc:
Sînt străin ca și un cuc,
N'am milă p'unde mă duc;
Sînt străin ca pasărea
N'am milă la nimenea.*

(Din Muscel).

CRONICĂ

Ministeriul de Instrucție a tipărit într'o broșură intitulată «Acte și discursuri de la serbarea pomenirii lui Ștefan-cel-Mare», hotărîrea ministerială pentru prăznuirea zilei de amintire, rugăciunile — foarte frumoase — ce s'au cetit la parastas, pomelnicul — foarte prost — al boierilor lui, alcătuit de faimosul genealogist I. Tanoviceanu, discursul, slab și pompos,, al d-lui Victor Rațiu, care ținea loc de student la pomenirea din București cuvîntările — acestea frumoase toate — ale d-lor Haret, I. Bogdan, Rășcanu și Onciul și în sfîrșit un extras dintr'un discurs al Regelui României în care se mulțamește, din cel mai înalt loc al Romînimii de astăzi, memoriei lui Ștefan.

*

Am avut toată dreptatea prevăzînd că noua direcție a d-lui Arginteanu va compromite revista «Lumina» a Romînilor macedonenî. Articolele «științifice» și proslăvirea de sine urmează, vioiul cronicar al revistei, d. M. Beza, a fost izgonit cu insulte care se tipăresc în litere mari. Dacă va urma tot așa, ar fi bine să nu ni se mai trimeată.

*

«Revista albă» e titlul unei publicații ce iese la Geneva supt direcția d-rului Simionescu. N-le 2-3 cuprind o notiță de G. D. Scaba, despre petrecerea la Geneva a lui Ioan Bogdan, Domn al Moldovei. Acesta a fost un biet nenorocit care colinda lumea cerșind cheltuieli de drum până la Constantinopol, într'o vreme cînd se înălța în zare Domnia lui Mihai Viteazul. D. Scaba se întrebă cine să fie acest pribeag : putea să afle din scrierea mea «Pretendenți domnești din veacul al XVI-lea». — Revista ar fi bună dacă ar fi mai puțin personală: ea ar putea grupa și pe studenții din alte centre universitare străine.

*

Despre o nouă revistă studentească, «Noua Revistă Universitară», care e vrednică de luare aminte, se va vorbi în n-l viitor. Tot așa despre volumul de versuri al poetului D. Anghel: «În grădină».

*

Schița d-lui Cazaban din «Voința Națională» pe săptămîna trecută: «Un sat de speriați» merită a fi amintită. E într'insa un adevărat umor într'o formă concisă; acest scriitor pare a fi aplecat să părăsească fâgașul subiectelor dezgustătoare, tratate cu iubire.

*

Cîțiva tineri s'au hotărît să cruțe limba românească și publicul românesc. Ei scot decî în franțuzește *le Danube bleu*, foaie a «intelectualilor», în care este și intenția de a batjocori această bună, această sfîntă țară ier-tătoare.

N. IORGA.